

กฎหมายว่าด้วยธรรมาภิบาลโลก: บทสำรวจความรู้เชิงวิพากษ์

Law of Global Governance: A Critical Knowledge Survey

ทิฆัมพร รอดขันเมือง¹

Tikumporn Rodkhunmuang

(Received: August 24, 2025, Revised: December 4, 2025, Accepted: December 15, 2025)

บทคัดย่อ

การศึกษาเรื่องธรรมาภิบาลถือได้ว่าเป็นเครื่องมือที่สำคัญอย่างยิ่งต่อการศึกษากฎหมายระหว่างประเทศและการพัฒนา เนื่องจากมีความสำคัญและมีอิทธิพลต่อโครงการในรูปแบบต่าง ๆ ที่ให้ความสำคัญต่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ การพัฒนาระบบเศรษฐกิจ และการพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม นอกจากนี้ กฎหมายว่าด้วยธรรมาภิบาลถือได้ว่าเป็นหัวใจสำคัญของกระบวนการพัฒนาประชาธิปไตย ทั้งนี้ สิทธิในการพัฒนาปรากฏอยู่ในรูปแบบของกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม ค.ศ. 1966 รวมทั้งกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ค.ศ. 1966

การศึกษานี้จะนำเสนอมุมมองเชิงวิพากษ์ที่มีต่อธรรมาภิบาลโลกด้วยกรอบแนวคิดของกฎหมายระหว่างประเทศจากมุมมองของประเทศโลกที่สาม โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการสร้างองค์ความรู้เรื่องธรรมาภิบาลโลกอย่างใดก็ตาม จากการศึกษา พบว่า กฎหมายระหว่างประเทศว่าด้วยธรรมาภิบาลยังมีข้อจำกัดทั้งในทางการศึกษาทางทฤษฎีและทางปฏิบัติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อพิจารณากรอบแนวคิดทฤษฎีกฎหมายระหว่างประเทศจากมุมมองของประเทศโลกที่สาม ทำให้เห็นปัญหาการนำกฎหมายว่าด้วยธรรมาภิบาลไปใช้ในทางปฏิบัติ โดยเฉพาะในสถาบันหรือองค์กรระหว่างประเทศ ผ่านการวิเคราะห์จากมุมมองของกฎหมายระหว่างประเทศของประเทศโลกที่สาม เพื่อให้กฎหมายระหว่างประเทศว่าด้วยธรรมาภิบาลโลกสามารถประยุกต์ใช้และสามารถสร้างความเท่าเทียมในทางสังคม วัฒนธรรมและเศรษฐกิจโลกได้มากขึ้นกว่าที่เป็นอยู่

คำสำคัญ: กฎหมายระหว่างประเทศว่าด้วยธรรมาภิบาล, ประเทศโลกที่สาม, สิทธิในการพัฒนา

¹ อาจารย์ประจำ, สำนักวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง, 333 หมู่ที่ 1 ตำบลท่าสุต อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย 57100, Tikumporn.rod@mfu.ac.th

Lecturer, Faculty of Law, Mae Fah Luang University, 333 M.1 Thasud, Muang, Chiang Rai, 57100, Tikumporn.rod@mfu.ac.th

Abstract

The study of governance plays a significant role as a mechanism for the progressive development of international legal studies and development due to the conceptualization and influence of various programs on the right to development, including development of human, economic, and natural resources and the environment. Moreover, the governance truly related to the process of democratization and widely accepted in the 1966 International Covenant on Economic, Social, and Cultural Rights as well as the 1966 International Covenant on Civil and Political Rights.

This study examines the critical perspectives of global governance on the Third World Approaches in International Law (TWAIL). It aims at finding the establishment of explicit knowledge of the global governance. According to TWAIL, there are some limitations of the law of global governance in both theory and practice, particularly the implementation of international organizations and institutions. This study, therefore, suggests the possible perspective and solution to increasing public participation in international institutions through the Third World approaches to improve the law of global governance and create better social and economic culture both equally and globally.

Keywords: Law of Global Governance, Third World Countries, Rights to Development

1. บทนำ

สถานการณ์ของปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นและมีความเกี่ยวข้องกันระหว่างรัฐสองรัฐขึ้นไป หรือปัญหาข้ามชาติในยุคปัจจุบัน ย่อมเป็นหลักฐานที่แสดงให้เห็นถึงสภาพของปัญหาที่ว่ารัฐใดรัฐหนึ่งในรูปแบบของรัฐบาลนั้นไม่สามารถจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้นเพียงรัฐเดียวได้อีกต่อไป ทั้งนี้ กระบวนการโลกาภิวัตน์แสดงให้เห็นถึงความพยายามของรัฐในการหาวิธีการที่มีความหลากหลายเพื่อแก้ไขปัญหาข้ามชาติที่เกิดขึ้น เพราะว่ารรัฐเองไม่สามารถจัดการปัญหาข้ามชาติต่าง ๆ ได้ด้วยอำนาจรัฐที่มีอีกต่อไป รวมถึงบทบาทของสถาบันหรือองค์กรระหว่างประเทศ ไม่ว่าจะเป็นองค์การระหว่างประเทศ สถาบันทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศ ซึ่งมีความร่วมมืออย่างผสมผสานระหว่างภาครัฐและภาคเอกชน เพื่อเพิ่มศักยภาพในการจัดการปัญหาถึงแม้จะมีมากขึ้นและเกิดการขยายตัวขององค์กรหรือองค์การข้ามชาติจนมีอำนาจที่เหนือรัฐก็ตาม

ด้วยเหตุดังกล่าวเป็นผลให้ความเข้าใจดั้งเดิมที่มีต่อกฎหมายระหว่างประเทศ ในฐานะเครื่องมือทางกฎหมายที่มีความสำคัญในการจัดการความสัมพันธ์ระหว่างรัฐและรัฐ จึงค่อย ๆ เสื่อมคลายลงไป แม้จะมีบทบาทในการจัดการบางอย่าง แต่อำนาจในการจัดการปัญหาข้ามพรมแดนรัฐชาติค่อนข้างเจือจางลงไปมากเมื่อเปรียบเทียบกับขนาดของปัญหาข้ามชาติที่มีมากขึ้น ดังนั้น ระเบียบธรรมาภิบาลโลก (The global

governance regime)² จึงเกิดขึ้นและขยายตัวอย่างกว้างขวางเพื่อจัดการกับปัญหาจากการพัฒนาและโครงการพัฒนาขนาดใหญ่ข้ามชาติจำนวนมาก ทั้งนี้ ระบบอธิปไตยเป็นแนวคิดและหลักการที่เกิดขึ้นมาเพื่อปกป้องสมบัติร่วมกันของมนุษยชาติที่เรียกรวมกันว่า สมบัติร่วมกัน (The Commons)³

อย่างไรก็ตาม อธิปไตยโลกยังเป็นแนวความคิดที่มีความคลุมเครืออย่างมาก ทั้งในทางสังคมศาสตร์ ทฤษฎีทางการเมืองและแนวความคิดในทางเศรษฐศาสตร์ รวมถึงกฎหมายที่เกี่ยวข้อง⁴ โดยความคลุมเครือดังกล่าวทำให้นักกฎหมายระหว่างประเทศได้พยายามหาตำแหน่งแห่งที่และสร้างสรรค์คำศัพท์หรือชุดคำอธิบายทางกฎหมายระหว่างประเทศ เพื่อรองรับการพัฒนาแนวความคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับระบบอธิปไตยโลกมากขึ้น ถึงแม้ว่าระบบกฎหมายระหว่างประเทศดังกล่าวยังไม่ปรากฏถึงการรองรับหลักการดังกล่าวอย่างชัดเจนก็ตาม อย่างไรก็ตาม กรอบทางกฎหมายที่ชัดเจนที่สุดอันจะเป็นกฎหมายที่รองรับการดำรงอยู่ของระบบอธิปไตยโลก ได้แก่ กฎหมายปกครองโลก (Global administrative law)⁵ โดยการหยิบยืมหลักการ ทฤษฎีและกระบวนการให้เหตุผลทางกฎหมายปกครอง ซึ่งเป็นกฎหมายภายในที่มีความสำคัญมาปรับใช้เพื่อควบคุมและกำกับ พร้อมทั้งอธิบายการพัฒนาอธิปไตยโลก

นอกจากนี้ ระบบอธิปไตยโลกอันเป็นปรากฏการณ์ทางกฎหมายที่มีความสำคัญและชี้ให้เห็นว่าการใช้อำนาจในทางระหว่างประเทศนั้น จำเป็นต้องมีกลไกการตรวจสอบและติดตามการทำงานในโครงการต่าง ๆ ทั้งในทางการเมือง กฎหมายและสถาบันอื่น ๆ ที่ทำงานในระดับระหว่างประเทศอันเป็นกลไกที่สำคัญในการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ที่มีความสำคัญในระดับโลก เช่น การพัฒนาตามกลไกขององค์การสหประชาชาติ เป็นต้น

บทความแสดงให้เห็นหลักการพื้นฐานทางกฎหมายระหว่างประเทศที่ได้ขยายขอบเขตการตีความและการปรับใช้เพื่อรองรับต่อความชอบธรรมในทางกฎหมายระหว่างประเทศ อันปรากฏอยู่ในกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ค.ศ. 1966 รวมทั้งกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ค.ศ. 1966 ในเรื่องสิทธิในการพัฒนา (Rights to development) ซึ่งเรียกว่ากฎหมายว่าด้วยอธิปไตย โดยการสำรวจองค์ความรู้ทางทฤษฎีกฎหมายระหว่างประเทศ ระบบอธิปไตยในความสัมพันธ์ระหว่างกฎหมายระหว่างประเทศกับสถาบันหรือองค์กรระหว่างประเทศ และกฎหมายระหว่างประเทศว่าด้วยอธิปไตยจากมุมมองของประเทศโลกที่สาม

² James Rosenau, *Governance without Government*, (Cambridge : Cambridge University Press, 1992).

³ Elinor Ostrom, *Governing the Commons : The Evolution of Institutions for Collective Action*, (Cambridge : Cambridge University Press, 1990).

⁴ Peer Zumbansen, *Governance: An Interdisciplinary Perspective*, In David Levi-Faur (Ed.), *The Oxford Handbook of Governance*, (Oxford : Oxford University Press, 2012), pp. 83-96.

⁵ Giacinto della Cananea, *Understanding Global Administrative Law*, (Leiden : Brill, 2025); Sabino Cassese, *Advanced Introduction to Administrative Law*, (Cheltenham : Edward Elgar, 2021); Sabino Cassese (Ed). *Research Handbook on Global Administrative Law*, (Cheltenham : Edward Elgar, 2016), pp. 25-44; Gordon Anthony, Jean-Bernard Auby, John Morrison, and Tom Zwart (Eds.), *Values in Global Administrative Law*, (London : Bloomsbury, 2011), pp. 1-16.

2. กฎหมายว่าด้วยธรรมาภิบาล : ทฤษฎีกฎหมายระหว่างประเทศ

กระบวนการโลกาภิวัตน์ (Globalization) เป็นกระบวนการสำคัญที่ก่อให้เกิดการขยายตัวของหลักธรรมาภิบาลโลก (Global governance) ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการศึกษาและองค์ความรู้ของกฎหมายระหว่างประเทศ อย่างน้อยก็ในมุมมองด้านการพัฒนาทฤษฎีกฎหมายระหว่างประเทศ รวมถึงเครื่องมือในการบังคับใช้ ตลอดจนกลไกการตรวจสอบการติดตามการนำความรู้ทางทฤษฎีกฎหมายระหว่างประเทศไปบังคับใช้⁶ ไม่ว่าจะเป็นระดับโลก (Global landscape) ระดับภูมิภาค (Regional scale) หรือระดับท้องถิ่นและชุมชน (Localities and communities)

ระบอบธรรมาภิบาลเป็นทั้งเครื่องมือในการบังคับตามตัวบทกฎหมายที่มีอยู่ เพื่อสร้างอำนาจอันชอบธรรมให้แก่หน่วยงานทางปกครอง รวมทั้งเป็นระบบปฏิบัติการในการตรวจสอบกลไกการบังคับและติดตามการบังคับใช้กฎหมายต่าง ๆ พบว่า ระบอบธรรมาภิบาลเป็นเครื่องมือของหน่วยงานทางปกครองซึ่งแสดงให้เห็นความชอบธรรมที่เกิดขึ้นกับหน่วยงานภายใน ทั้งนี้ ระบอบที่ปรากฏหลักการและทฤษฎีที่มีความชัดเจนตามกฎหมายปกครองอันเป็นกฎหมายภายใน และการนำหลักการดังกล่าวมาบังคับใช้ในระดับระหว่างประเทศ ซึ่งส่งผลต่อการประกอบสร้างพื้นที่ซึ่งเรียกว่า พื้นที่กฎหมายปกครองโลก (Global administrative space) อันมีความจำเป็นเพื่อก่อให้เกิดความเข้าใจแก่หน่วยงานในระดับระหว่างประเทศที่จะนำเครื่องมือของกฎหมายภายในมาบังคับใช้และตรวจสอบการทำงานในระดับระหว่างประเทศ ทั้งนี้ พบว่า การนำหลักการของกฎหมายปกครองภายในประเทศมาบังคับใช้นั้น ส่งผลกระทบโดยตรงต่อพื้นที่และหลักเกณฑ์ในการแบ่งแยกระหว่างกฎหมายมหาชนซึ่งเป็นกฎหมายภายในและกฎหมายระหว่างประเทศที่บังคับในทางระหว่างประเทศ ในลักษณะที่ทำให้สาขาของกฎหมายทั้งสองประเภทดังกล่าวเกิดการเจือจางและหลอมรวมซึ่งกันและกัน จนเกิดเป็นพื้นที่ซึ่งมีความเป็นเนื้อเดียวกันและคลุมเครือมากยิ่งขึ้น เนื่องจากการผสมผสานระหว่างทฤษฎีกฎหมายมหาชนเพื่อเป็นเครื่องมือในการตรวจสอบการบังคับใช้กฎหมายระหว่างประเทศ ดังนั้น จากการประกอบสร้างเป็นกฎหมายปกครองโลกเพื่อบังคับใช้หลักการธรรมาภิบาลโลก ส่งผลทำให้การทำงานของกฎหมายมหาชนและกฎหมายระหว่างประเทศมีความซับซ้อนมากยิ่งขึ้น

กฎหมายว่าด้วยธรรมาภิบาลเป็นการสำรวจองค์ความรู้ที่ได้รับการพัฒนาขึ้นจากระบอบธรรมาภิบาลผ่านการประกอบสร้างและการประเมินสถานะขององค์ความรู้ว่าด้วยธรรมาภิบาลผ่านกฎหมายในระดับโลก (Global law) ร่วมกับระบอบธรรมาภิบาลโลก (Global governance regime) โดยบทความฉบับนี้ได้แสดงให้เห็นถึงพัฒนาการทางประวัติศาสตร์โดยเฉพาะพัฒนาการทางประวัติศาสตร์กฎหมายระหว่างประเทศและทฤษฎีทางกฎหมายระหว่างประเทศที่เกี่ยวข้อง⁷ และความซับซ้อนดังกล่าวได้เพิ่มมากขึ้นเมื่อเกิดการผสมผสานกับ

⁶ Nico Krisch and Benedict Kingbury, Introduction: Global Governance and Global Administrative Law in the International Legal Order, *The European Journal of International Law*, 17 (1) (2006), p. 1.

⁷ Thomas Duve, *Global Legal History : Setting Europe in Perspective*, In Pihlajamäki, Dubber, and Godfrey (Eds.), *The Oxford Handbook of European Legal History*, (Oxford : Oxford University Press, 2018), pp. 115- 138; James Q. Whitman, *The World Historical Significance of European Legal History*, In Pihlajamäki, Dubber, and Godfrey (Eds.), *The Oxford Handbook of European Legal History*, (Oxford : Oxford University Press, 2018), pp. 3-20.

ทฤษฎีกฎหมายมหาชน หากพิจารณาจากองค์ความรู้ทางกฎหมายระหว่างประเทศที่มีความซับซ้อนและหลากหลายแล้ว จะพบว่า การอธิบายระบอบธรรมาภิบาลโลกผ่านทฤษฎีกฎหมายระหว่างประเทศพร้อมทั้งมีการใช้เครื่องมือของกฎหมายมหาชนมีความยุ่งยากและซับซ้อนมากขึ้นไปอีกในหนึ่งลำดับ แต่อย่างไรก็ตาม การอธิบายกฎหมายระหว่างประเทศและการใช้เครื่องมืออย่างเช่นกฎหมายมหาชนซึ่งเป็นกฎหมายภายใน ผู้เขียนเห็นว่า การบังคับใช้กฎหมายระหว่างประเทศที่มีลักษณะเป็นนามธรรมด้วยทฤษฎีทางกฎหมายมหาชน จะก่อให้เกิดการบังคับใช้กฎหมายระหว่างประเทศที่มีลักษณะเป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น

หากพิจารณาผ่านกรอบความคิดของกฎหมายระหว่างประเทศ จะพบว่า การพัฒนาองค์ความรู้ทางด้านกฎหมายระหว่างประเทศว่าด้วยธรรมาภิบาลนั้น ถือได้ว่าเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของการพัฒนาสิทธิในการพัฒนา โดยเป็นการเริ่มต้นพัฒนาจากกรอบเป้าหมายและหลักการอันเป็นไปตามกฎบัตรขององค์การสหประชาชาติ (The Charter of the United Nations) ว่าด้วยการบรรลุเป้าหมายของความร่วมมือระหว่างประเทศนั้น เพื่อให้เกิดการแก้ไขปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและมนุษยธรรม รวมทั้งเป็นการตระหนักว่าการพัฒนาเป็นกระบวนการที่สำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม รวมถึงการเมืองอันมีเป้าหมายสำคัญ เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชากรหรือพลเมืองโลก

นอกจากกฎบัตรขององค์การสหประชาชาติแล้ว ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ค.ศ. 1948 (Universal Declaration of Human Rights, 1948) ได้บัญญัติถึงสิทธิในการพัฒนาในฐานะเครื่องมือในเชิงสิทธิที่สำคัญที่จะนำไปสู่การบรรลุถึงสิทธิ เสรีภาพของความเป็นมนุษย์ พร้อมทั้งได้มีการบัญญัติสิทธิในการพัฒนาไว้ในกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม ค.ศ. 1966 และกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ค.ศ. 1966 ข้อ 1 กล่าวคือ

1. ประชาชนทั้งปวงมีสิทธิในการกำหนดเจตจำนงของตนเอง โดยอาศัยสิทธินั้น ประชาชนจะกำหนดสถานะทางการเมืองของตนอย่างเสรี รวมทั้งดำเนินการอย่างเสรีในการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมของตน

2. เพื่อจุดมุ่งหมายของตน ประชาชนทั้งปวงอาจจัดการโรคภัยและทรัพยากรธรรมชาติของตนได้อย่างเสรี โดยไม่กระทบต่อพันธกรณีใด ๆ อันเกิดจากความร่วมมือทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศซึ่งตั้งอยู่บนพื้นฐานของหลักการแห่งผลประโยชน์ซึ่งกันและกัน และกฎหมายระหว่างประเทศ ประชาชนจะไม่ถูกกลิดรอนจากวิถีแห่งการยังชีพของตนไม่ว่ากรณีใด ๆ⁸

นอกจากกติการะหว่างประเทศทั้งสองฉบับที่บัญญัติถึงสิทธิในการพัฒนาไว้อย่างชัดเจนแล้ว ในเรื่องของสิทธิในการพัฒนาได้ถูกพัฒนาขึ้นตามกรอบขององค์การสหประชาชาติอย่างต่อเนื่อง เช่น ในปี ค.ศ. 1986 ได้มีการทำคำประกาศว่าด้วยสิทธิในการพัฒนา (The Declaration on the Right to Development)

⁸ United Nations General Assembly, International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights, Article 1, adopted December 16, 1966, entry into force March 23, 1976, Retrieved April 20, 2025, from https://treaties.un.org/doc/treaties/1976/01/19760103%2009-57%20pm/ch_iv_03.pdf; United Nations General Assembly, International Covenant on Civil and Political Rights, Article 1, adopted December 16, 1966, entry into force March 23, 1976, Retrieved April 20, 2025, from https://treaties.un.org/doc/treaties/1976/03/19760323%2006-17%20am/ch_iv_04.pdf

อันได้รับการรับรองโดยที่ประชุมใหญ่ของสมัชชาองค์การสหประชาชาติเมื่อวันที่ 4 ธันวาคมในปีเดียวกัน ภายใต้มติของที่ประชุมใหญ่หรือที่เรียกว่า General Assembly Resolution 41/128⁹ ได้ขยายความและบัญญัติถึงรายละเอียดในการปฏิบัติตามสิทธิในการพัฒนาให้สามารถนำไปสู่การปฏิบัติได้จริงในแต่ละประเทศสมาชิกขององค์การสหประชาชาติ

นอกจากนี้แล้ว พัฒนาการในทางประวัติศาสตร์ในระดับระหว่างประเทศ ได้แสดงให้เห็นว่า วิวัฒนาการของธรรมาภิบาลแบบพหุภาคี (Multilateral governance) ได้รับการพัฒนาขึ้นภายใต้องค์การสันนิบาตชาติ (The League of Nations) รวมทั้งหน่วยงานภายใต้การบังคับขององค์กรในระดับโลกเอง ซึ่งมีสำคัญในการพัฒนารูปแบบนวัตกรรมในเชิงธรรมาภิบาลเสมอมา จนกลายมาเป็นโครงสร้างในทางระหว่างประเทศที่เรียกว่า โครงสร้างการทำงานของระบอบธรรมาภิบาล (Governance structures) และกลไกธรรมาภิบาลระหว่างรัฐขึ้น (International governance mechanisms)¹⁰ โดยปรากฏตามเอกสารทางกฎหมายระหว่างประเทศจำนวนมากที่เริ่มมีการนำกระบวนการธรรมาภิบาลโลกเข้ามาเป็นเครื่องมือในการตรวจสอบการทำงานของกลไกต่าง ๆ เพื่อให้กลไกการบังคับใช้และการตรวจสอบติดตามที่บัญญัติในกฎหมายระหว่างประเทศมีความเข้มข้นมากยิ่งขึ้น¹¹ เช่น บทบาทขององค์การสหประชาชาติและหน่วยงานภายในองค์การสหประชาชาติที่เพิ่มกลไกการปฏิบัติตามหลักธรรมาภิบาล เป็นต้น

นอกจากนี้ โลกาภิวัตน์ในทางกฎหมายระหว่างประเทศ (Globalization of international law) หรือ กระบวนการโลกาภิวัตน์ในทางกฎหมาย (Legal globalization) อันเป็นกระบวนการในการเชื่อมโยงกฎหมายอย่างเป็นอิสระ (Interconnected and interdependent) ที่ข้ามผ่านพรมแดนของรัฐชาติ หรือในอีกนัยหนึ่งเรียกว่า กฎหมายข้ามชาติ (Transnational law) ซึ่งนักทฤษฎีกฎหมายระหว่างประเทศได้สร้างกรอบองค์ความรู้เพื่อมารองรับการเกิดขึ้นของกระบวนการโลกาภิวัตน์ทางกฎหมาย โดยแสดงให้เห็นว่า กระบวนการโลกาภิวัตน์ได้ทำให้นักกฎหมายและนักวิชาการทางด้านนิติศาสตร์ก้าวข้ามผ่านองค์ความรู้ของกฎหมายภายในและบรรทัดฐานที่มีมาอย่างต่อเนื่องในทางสังคม ด้วยเหตุที่การปรับใช้บรรทัดฐานทางสังคมต่าง ๆ ไม่สามารถเท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น¹²

นอกจากนี้เงื่อนไขในการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในวงวิชาการกฎหมายระหว่างประเทศ เกิดจากปัจจัยด้วยกันหลายประการ เช่น สภาพแวดล้อมอำนาจอธิปไตยในกฎหมายระหว่างประเทศที่อยู่ในจุดที่กำลังเสื่อมถอยอย่างมีนัยสำคัญ และการเปลี่ยนแปลงอย่างก้าวกระโดดของการศึกษาวัฒนธรรมทางกฎหมายเปรียบเทียบ รวมถึงการพัฒนาทฤษฎีและองค์ความรู้อย่างรวดเร็วของสาขาวิชากฎหมายมหาชนและการศึกษารัฐในทาง

⁹ United Nations General Assembly, Declaration on the Right to Development, Resolution 41/128, adopted December 4, 1986, Retrieved April 20, 2025, from <https://www.ohchr.org/sites/default/files/rtd.pdf>

¹⁰ Kenneth Abbott and Duncan Snidal, Hard and Soft Law in International Governance, *International Organization*, 54 (3) (1998), pp. 421-456.

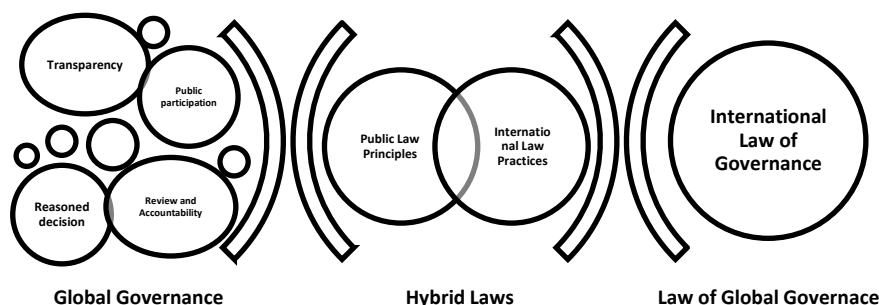
¹¹ Nico Krisch and Benedict Kingbury, Op. cit., p. 1.

¹² Nayan Chanda, Runaway Globalization without Governance, *Global Governance*, 14 (2) (2008), pp. 119-125.

กฎหมาย¹³ เป็นต้น ซึ่งปัจจัยดังกล่าวเป็นเครื่องสะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของการขับเคลื่อนระบอบธรรมาภิบาลมาสู่การเป็นกฎหมายธรรมาภิบาลส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของรัฐทั้งในทางกฎหมายมหาชนและกฎหมายระหว่างประเทศ¹⁴

นอกจากนี้แล้ว องค์ประกอบของระบอบธรรมาภิบาลโลกที่ปรากฏตามกฎหมายระหว่างประเทศนั้น ได้ถูกหยิบยืมมาจากทฤษฎีและหลักการของกฎหมายมหาชน ได้แก่ ความโปร่งใสและกระบวนการมีส่วนร่วม รวมถึงการตัดสินใจอย่างมีเหตุผล ตลอดจนการตรวจสอบและความรับผิดชอบ¹⁵ ดังปรากฏตามแผนภาพ

ภาพที่ 1 กลไกการบังคับใช้กฎหมายระหว่างประเทศว่าด้วยธรรมาภิบาล

ที่มา: จัดทำโดยผู้เขียน

แผนภาพข้างต้น นอกจากจะแสดงให้เห็นถึงกระบวนการที่มีความหลากหลายโดยผู้มีส่วนได้เสียจำนวนมากที่เข้ามาเกี่ยวข้องในการบังคับใช้กฎหมายระหว่างประเทศว่าด้วยธรรมาภิบาล ซึ่งสอดคล้องกับความพยายามในการบังคับใช้สิทธิในประชาธิปไตย (Right to democracy) อันเป็นพื้นฐานที่รองรับและส่งเสริมกระบวนการพัฒนาประชาธิปไตยทั้งในกฎหมายระหว่างประเทศเอง รวมทั้งกระบวนการพัฒนาประชาธิปไตยในองค์การระหว่างประเทศและสถาบันระหว่างประเทศจำนวนมาก ดังตัวอย่างงานศึกษาเรื่องสิทธิในทางประชาธิปไตยในกฎหมายระหว่างประเทศ เช่น Nicolas Guihot เรื่อง The Democracy Makers:

¹³ Martti Koskeniemi and Ville Kari, A More Elevated Patriotism : The Emergence of International and Comparative Law (Nineteenth Century), In Pihlajamäki, Dubber, and Godfrey (Eds.), *The Oxford Handbook of European Legal History*, (Oxford : Oxford University Press, 2018), pp. 974-999.

¹⁴ Jaakko Husa, *Advanced Introduction to Law and Globalization*, (Cheltenham : Edward Elgar, 2018).

¹⁵ Benedict Kingsbury, Nico Krisch and Richard B. Steward, The Emergence of Global Administrative Law, *Law and Contemporary Problems*, 68 (3) (2005), pp. 15-61.

Human Rights and International Order¹⁶ หรืองานศึกษาของนักกฎหมายระหว่างประเทศคนสำคัญ อย่างเช่น Susan Marks เรื่อง The Riddle of All Constitutions: International Law, Democracy, and the Critique of Ideology¹⁷ รวมถึงงานเขียนของ Thomas M. Franck เรื่อง The Emerging Right to Democratic Governance¹⁸ โดยแสดงให้เห็นถึงพื้นฐานของระบอบประชาธิปไตยในทางกฎหมายระหว่างประเทศและเป็นเครื่องมือในการให้กำเนิดหลักการเรื่องธรรมาภิบาล พร้อมทั้งการกำหนดโครงสร้างของธรรมาภิบาลไว้ในระบบกฎหมายระหว่างประเทศและสถาบันระหว่างประเทศ ทั้งนี้ งานเขียนชิ้นดังกล่าวได้ชี้ให้เห็นความสำคัญในกระบวนการพัฒนาประชาธิปไตยในทุกระดับ รวมทั้งเป็นเครื่องมือชิ้นสำคัญของระบอบประชาธิปไตย เช่น การกำหนดการเลือกตั้ง การออกเสียงเลือกตั้ง ระบบการออกเสียง รวมทั้งการเชื่อมโยงให้เห็นความสำคัญของระบอบประชาธิปไตยและสิทธิมนุษยชน เป็นต้น

จากงานชิ้นสำคัญของ Thomas M. Franck ได้เกิดการขยายตัวของทฤษฎีกฎหมายระหว่างประเทศว่าด้วยประชาธิปไตยและหลักธรรมาภิบาลกว้างขวางขึ้น รวมถึงการสร้างข้อถกเถียงระหว่างนักกฎหมายระหว่างประเทศขึ้นจากงานศึกษาชิ้นดังกล่าว เช่น งานของ Susan Marks¹⁹, Gregory H. Fox, และ Brad R. Roth²⁰ เป็นต้น จากการถกเถียงดังกล่าวส่งผลให้กรอบทฤษฎีทางกฎหมายระหว่างประเทศมีความชัดเจนยิ่งขึ้น และทำให้กฎหมายระหว่างประเทศว่าด้วยธรรมาภิบาลมีความชัดเจนมากยิ่งขึ้นด้วย

ดังปรากฏตามงานเขียนชิ้นสำคัญเรื่อง The Law of Global Governance²¹ ของ Eyal Benvenisti ว่าด้วยการกำหนดกระบวนการตัดสินใจในองค์การระหว่างประเทศ รวมทั้งองค์กรอื่น ๆ ซึ่งถือได้ว่าเป็นกรณีที่หน่วยงานในการตรวจสอบธรรมาภิบาลในระดับโลก ได้มีการบัญญัติและกำหนดกรอบในการปฏิบัติตามหลักการธรรมาภิบาลแล้ว ถือเป็นต้นแบบที่สำคัญที่สามารถส่งต่อรูปแบบของการปฏิบัติตามหรือกระบวนการบังคับใช้กฎหมายระหว่างประเทศว่าด้วยธรรมาภิบาลหรือหลักการธรรมาภิบาลได้ นอกจากนี้แล้ว งานชิ้นดังกล่าวได้ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญในการออกแบบในระดับโลกเพื่อการตรวจสอบการปกป้องสิทธิและผลประโยชน์ที่ส่งผลกระทบต่อปัจเจกชนในระดับระหว่างประเทศอันเป็นเครื่องมือที่ใช้ในการตรวจสอบระหว่างกันของหน่วยงานต่าง ๆ ในระดับระหว่างประเทศ ผ่านกระบวนการรับฟังสาธารณะ เพื่อเพิ่มความชอบธรรมให้แก่องค์การระหว่างประเทศต่าง ๆ เป็นต้น

¹⁶ Nicolas Guihot, *The Democracy Makers: Human Rights and International Order*, (New York : Columbia University Press, 2005).

¹⁷ Susan Marks, *The Riddle of All Constitutions : International Law, Democracy and the Critique of Ideolog*, (Oxford : Oxford University Press, 2001).

¹⁸ Thomas M. Franck, The Emerging Right to Democratic Governance, *The American Journal of International Law*, 86 (1) (1992), pp. 46-91; Thomas M. Franck, *The Emerging Right to Democratic Governance*, (London : Routledge, 2011).

¹⁹ Susan Marks, What has Become of the Emerging Right to Democratic Governance?, *The European Journal of International Law*, 22 (2) (2011), pp. 507-524.

²⁰ Gregory H. Fox and Brad R. Roth, The Dual Lives of The Emerging Right to Democratic Governance, *American Journal of International Law Unbound*, 112 (2018), pp. 67-72.

²¹ Eyal Benvenisti, *The Law of Global Governance*, (Leiden : Brill, 2014).

นอกจากนี้ กระบวนการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในระดับระหว่างประเทศผ่านผู้มีส่วนได้เสียส่งผลโดยตรงและมีนัยสำคัญต่อกระบวนการมีส่วนร่วมและการเป็นตัวแทนในระดับระหว่างประเทศ (Global participation and representation) พร้อมทั้ง กระบวนการดังกล่าวส่งผลไปถึงต่อความชอบธรรมและความเป็นอิสระของกระบวนการใช้อำนาจในการตัดสินใจ รวมทั้งเป็นการกำหนดความรับผิดชอบต่อการตัดสินใจภายใต้เครื่องมือและกลไกในการตรวจสอบระดับระหว่างประเทศ

ตัวอย่างที่ชัดเจนของการนำองค์ความรู้ด้วยกฎหมายระหว่างประเทศว่าด้วยธรรมาภิบาลมาบังคับใช้ ได้แก่ ระเบียบธรรมาภิบาลโลกที่ได้รับการพัฒนาขึ้นมาภายใต้กรอบของกฎหมายระหว่างประเทศ โดยถูกนำมาใช้เป็นฐานะเป็นเครื่องมือในการตรวจสอบการทำงานตามมาตรการทางด้านสิ่งแวดล้อมอันเป็นไปตามกฎหมายสิ่งแวดล้อมระหว่างประเทศ และกฎหมายระหว่างประเทศว่าด้วยการเงิน การลงทุนและการทำงานของสถาบันทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศหรือสถาบันทางการเงินระหว่างประเทศต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็น องค์การการค้าโลก (World Trade Organization: WTO) ธนาคารโลก (World Bank) กองทุนการเงินระหว่างประเทศ (International Monetary Fund: IMF) เป็นต้น ดังนั้น สถาบันทางระหว่างประเทศเหล่านี้นอกจากจะเป็นกลไกสำคัญในการบังคับใช้กฎหมายระหว่างประเทศว่าด้วยธรรมาภิบาลด้วยแล้ว ยังต้องทำหน้าที่ในการบังคับใช้กฎหมายระหว่างประเทศว่าด้วยธรรมาภิบาลให้มีความเป็นรูปธรรมมากขึ้น

3. กฎหมายระหว่างประเทศว่าด้วยธรรมาภิบาลกับสถาบันระหว่างประเทศ

คำอธิบายเกี่ยวกับกฎหมายระหว่างประเทศว่าด้วยธรรมาภิบาลและสถาบันระหว่างประเทศได้สังเคราะห์ให้เห็นถึงบริบทของการประกอบสร้างความสัมพันธ์ในเชิงทฤษฎีและการปฏิบัติระหว่างธรรมาภิบาลในเชิงพหุภาคี (Multilateral governance) กับองค์การระหว่างประเทศ (International organizations) หรือที่เรียกว่า พัฒนาการของแนวความคิดว่าด้วยระเบียบธรรมาภิบาลโลกแบบมหาชน (Public global governance)²²

การทำงานของสถาบันทางเศรษฐกิจระดับโลก (Global economic institutions) เช่น องค์การการค้าโลก ธนาคารโลกและกองทุนการเงินระหว่างประเทศ พบว่า การทำงานขององค์การการค้าโลกจะมีหน่วยงานภายในที่เรียกว่า องค์การตุลาการภายในองค์การการค้าโลก หรือศาลองค์กรการค้าโลก ทำหน้าที่เป็นหน่วยงานด้านการตรวจสอบการทำงานในเชิงตุลาการว่าการทำงานและการปฏิบัติตามจารีตประเพณีทางการค้าขายระหว่างรัฐภาคีสมาชิกในองค์การการค้าโลกเป็นไปตามกฎหมายเศรษฐกิจระหว่างประเทศหรือไม่ โดยการตรวจสอบดังกล่าวส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงบรรทัดฐานการทำงานของประเทศคู่ค้าในทางการค้าและมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงประเพณีการค้าและมาตรฐานของระบบเศรษฐกิจระหว่างประเทศไป²³ ซึ่งพบว่า ศาลองค์กรการค้าโลกทำหน้าที่ควบคุมอำนาจของหน่วยงานด้านการค้าให้เป็นไปตามมาตรฐานการค้าและ

²² David R. Stone, Imperialism and Sovereignty : The League of Nations' Drive to Control the Global Arms Trade, *Journal of Contemporary History*, 35 (2) (2000), pp. 213-230.

²³ Nico Krisch and Benedict Kingbury, Op. cit., p. 3.

เศรษฐกิจระหว่างประเทศ ดังนั้น องค์การการค้าโลกซึ่งเป็นหน่วยงานในระดับโลกได้เพิ่มกลไกการตรวจสอบในรูปแบบของธรรมาภิบาลมากขึ้น ทั้งนี้ องค์การการค้าโลกทำหน้าที่แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของระบอบธรรมาภิบาลนอกจากตรวจสอบประเทศคู่ค้าแล้ว ระบอบดังกล่าวยังเพิ่มมูลค่าทางการค้าและระบบเศรษฐกิจให้กับประเทศที่นำระบอบธรรมาภิบาลไปใช้อย่างชัดเจน เนื่องจากคำพิพากษาขององค์การการค้าโลกจะบังคับกับหน่วยงานของรัฐและ/หรือส่งผลให้ผูกพันกับบริษัทเอกชนภายในรัฐด้วยเพื่อเพิ่มมาตรฐานให้การการค้าและการลงทุน²⁴

พัฒนาการของแนวความคิดว่าด้วยระบอบธรรมาภิบาลโลกแบบเอกชน (Private global governance)²⁵ เกิดขึ้นจากความพยายามในการทำความเข้าใจบทบาทหน้าที่ของตัวกระทำที่ไม่ใช่รัฐ (Non-state actors) และตัวกระทำที่มาจากในรูปแบบขององค์กรพัฒนาเอกชนระหว่างประเทศ (Non-intergovernmental actors) รวมทั้งบทบาทของบรรษัทข้ามชาติ (Multinational corporations) องค์กรธุรกิจข้ามชาติ (Multinational enterprise) ตลอดจนที่ปรึกษา นักลงทุนในสถาบันการลงทุนข้ามชาติ ที่มาในรูปแบบของบรรษัทข้ามชาติที่แสวงหากำไร (Multinational for profit) และบรรษัทข้ามชาติที่ไม่ได้แสวงหากำไร (Multinational for non-profit) และยิ่งหมายความว่ารวมถึงองค์กรอุตสาหกรรมที่ถืออำนาจควบคุมระดับโลก (Global regulatory powers) เหนือเขตอำนาจรัฐนั้น ๆ ด้วยเหตุที่ตัวกระทำเหล่านี้ส่งผลกระทบโดยตรงต่อการสร้างอำนาจควบคุมตลาดและกลไกการขับเคลื่อนตลาดเอกชนในรัฐนั้น ๆ²⁶ นอกจากนี้แล้ว ยังส่งผลกระทบต่อการสร้างความยั่งยืนในเชิงสังคมและความยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อม โดยจะเห็นได้ว่า ตัวกระทำเหล่านี้มีการแสดงบทบาทที่มีนัยสำคัญต่อการพัฒนาระบอบธรรมาภิบาลโลกและกฎหมายระหว่างประเทศว่าด้วยธรรมาภิบาล (International law of governance)

กฎหมายระหว่างประเทศว่าด้วยธรรมาภิบาล จำเป็นที่จะต้องถูกประยุกต์ใช้เป็นอย่างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับตัวกระทำในภาคเอกชนต่าง ๆ เพื่อตรวจสอบและควบคุมธรรมาภิบาลของบรรษัทข้ามชาติ บริษัทข้ามพรมแดน ธุรกิจเหนือรัฐชาติและอุตสาหกรรมต่าง ๆ ที่มีอำนาจควบคุมเหนือรัฐ²⁷ เพื่อเป็นการสร้างมาตรฐานในทางระหว่างประเทศ และส่งผลให้เกิดการรายงานกระบวนการทำงานของตัวกระทำข้างต้นและการวิเคราะห์และการตรวจสอบมาตรฐานต่าง ๆ ของการตัวกระทำดังกล่าว ที่กระทำในนามธรรมาภิบาลบริษัท (Corporate governance)²⁸ เป็นต้น ตัวอย่างของหน่วยงานในทางระหว่างประเทศที่ทำหน้าที่ตรวจสอบและติดตามการทำงานในเชิงธรรมาภิบาล เช่น the Internet Corporation for Assigned Names and

²⁴ Nico Krisch and Benedict Kingbury, Op. cit., p. 4.

²⁵ Gunther Teubner, *Global Private Regimes : Neo-Spontaneous Law and Dual Constitutional of Autonomous Sectors?*, In Karl-Heinz Ladeur (Ed), *Public Governance in the Age of Globalization*, (Aldershot : Ashgate, 2004), pp. 71-87.

²⁶ Rodney Hall and Thomas Biersteker, *The Emergence of Private Authority in Global Governance*, (Cambridge : Cambridge University Press, 2003).

²⁷ Tim Buthe and Walter Matti, *The New Global Rulers : The Privatization of Regulation in the World Economy*, (Princeton : Princeton University Press, 2011).

²⁸ Axel Marx, Miet Maertens, Johan Swinnen and Jan Wouters, *Private Standards and Global Governance : Economic, Political and Legal Perspectives*, (Cheltenham : Edward Elgar, 2012), pp. 1-14.

Numbers (ICANN) หรือ the International Organization for Standardization (ISO) เป็นต้น ทั้งนี้ การทำงานของกฎหมายปกครองโลกมีส่วนสำคัญอย่างยิ่งต่อการเพิ่มบทบาทและความรับผิดชอบให้มากขึ้นในระบบธรรมาภิบาลอย่างมีนัยสำคัญ เพราะการทำงานขององค์การและ/หรือองค์กรระดับโลกซึ่งมีอำนาจในการตรวจสอบรัฐและติดตามการทำงานของหน่วยงานภายในรัฐได้นั้น สามารถใช้อำนาจที่มีอยู่เหนือรัฐและหน่วยงานของรัฐเหล่านั้นให้เป็นกลไกในการตรวจสอบกลไกการทำงานของหน่วยงานภายในได้²⁹

นอกจากนี้แล้ว การเกิดขึ้นของกระบวนการตรวจสอบธรรมาภิบาลที่มีความหลากหลาย ซับซ้อนและหลากหลายมิติ ที่เรียกว่า ธรรมาภิบาลในเชิงพหุภาคี ‘Multilateral governance’³⁰ เช่น งานศึกษาของ Andrew Lang เรื่อง *World Trade Law after Neoliberalism: Re-imagining the Global Economic Order*³¹ ได้ชี้ให้เห็นกระบวนการในการตรวจสอบธรรมาภิบาลในเชิงพหุภาคีในระบบกฎหมายระหว่างประเทศที่เรียกว่า กฎหมายการค้าโลก (World Trade Law) ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความท้าทายที่เกิดกระบวนการตรวจสอบผ่านกลไกระบบสิทธิมนุษยชน (Human rights regime) การเรียกร้องผ่านกระบวนการเคลื่อนไหวเพื่อโลกที่ยุติธรรม (The global justice movement) ทั้งนี้ การเคลื่อนไหวของระบบสิทธิมนุษยชนดังกล่าว เป็นเหตุให้การค้าโลกต้องสร้างระบบธรรมาภิบาลขึ้น เพื่อให้เกิดการตรวจสอบที่มีความหลากหลายด้านมากขึ้น เช่น การเปิดให้มีการตรวจสอบการละเมิดสิทธิมนุษยชนในกระบวนการค้า การลงทุนและเศรษฐกิจโลก ทั้งนี้ เครื่องมือระหว่างประเทศทางด้านสิทธิมนุษยชนกลายเป็นส่วนหนึ่งของหลักการการตรวจสอบธรรมาภิบาล พร้อมทั้งการสร้างสถาบันการค้า สถาบันการเงินระหว่างประเทศในยุคต่อมาต้องเพิ่มกลไกด้านธรรมาภิบาลด้านสิทธิมนุษยชนมากขึ้น เป็นต้น และการเคลื่อนไหวเพื่อการตรวจสอบธรรมาภิบาลดังกล่าว ยังส่งโดยตรงต่อการปรับปรุงและการเปลี่ยนแปลงกลไกในกฎหมายระหว่างประเทศในยุคต่อมา

อย่างไรก็ตาม ข้อถกเถียงบางประการว่าด้วยการขยายอำนาจขึ้นพื้นฐานของกฎหมายปกครองโลกเป็นการเพิ่มพื้นที่ทางการเมืองให้กับหน่วยงานตรวจสอบในทางระหว่างประเทศ³² เช่น การเพิ่มบทบาทในการทำหน้าที่ตรวจสอบติดตามในฐานะตุลาการระหว่างประเทศ อันเป็นกลไกสำคัญในการเพิ่มการมีส่วนร่วมทางประชาธิปไตยให้กับรัฐและหน่วยงานภายในของรัฐต่าง ๆ ตามอำนาจตรวจสอบและควบคุมที่หน่วยงานในทางระหว่างประเทศเหล่านั้นมีอยู่ตามกรอบอำนาจที่ปรากฏในเอกสารกฎหมายระหว่างประเทศ ทำให้เกิดการจำกัดการใช้งานของระบอบประชาธิปไตยทั้งประชาธิปไตยในระดับรัฐ การทำงานของประชาธิปไตยในระดับภูมิภาค และการทำงานของประชาธิปไตยในระดับโลก และการเสริมอำนาจให้กับระบบตุลาการในระดับโลกมากขึ้น จนเป็นสาเหตุให้เกิดระบบตุลาการธิปไตยในระดับโลกขึ้น (Global juristocracy) ทั้งนี้ อำนาจตุลาการระหว่างประเทศยังจำกัดการตีความความหมายของประชาธิปไตยและการลดทอนกระบวนการมีส่วนร่วมที่หลากหลาย

²⁹ Nico Krisch and Benedict Kingbury, Op. cit., p. 7.

³⁰ Thomas Weiss and Rorden Wilkinson, *Rethinking Global Governance? Complexity, Authority, Power, Change, International Studies Quarterly*, 58 (1) (2004), pp. 207-215.

³¹ Andrew Lang, *World Trade Law : Re-imagining the Global Economic Order*, (Oxford : Oxford University Press, 2011).

³² Nico Krisch and Benedict Kingbury, Op. cit., p. 9.

นอกจากนี้ กระบวนการในการตรวจสอบธรรมาภิบาลที่กำกับดูแลการทำงานของสถาบันระหว่างประเทศที่นอกเหนือจากองค์การสหประชาชาติและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องแล้ว กลไกการทำงานของกฎหมายระหว่างประเทศว่าด้วยธรรมาภิบาลได้ทำหน้าที่กำกับดูแลองค์การระหว่างประเทศ เช่น BRICS ตามงานศึกษาของ Mihaela Papa ในงานเขียนเรื่อง BRICS and Politics of Reforming Global Governance: The Case of Investment Arbitration³³ จากการศึกษาธรรมาภิบาลโลกข้างต้นได้ชี้ให้เห็นอย่างชัดเจนว่ากรอบแนวคิด ทฤษฎีที่สำคัญในทางกฎหมายระหว่างประเทศที่ทำหน้าที่ในการอธิบาย กำหนดกฎเกณฑ์ รวมทั้งการควบคุมและการบังคับใช้นั้น เป็นรูปแบบของการทำงานที่มียุโรปเป็นศูนย์กลาง ดังนั้นงานเขียนของ Mihaela Papa ได้ชี้ให้เห็นถึงความพยายามของกลุ่มประเทศเศรษฐกิจใหม่ที่เรียกว่า BRICS อันประกอบไปด้วยบราซิล รัสเซีย อินเดีย จีน และแอฟริกาใต้ได้พยายามสร้างความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากการทำงานของระบบกฎหมายระหว่างประเทศว่าด้วยธรรมาภิบาล เช่น การสร้างตัวชี้วัดในการทำงานของธรรมาภิบาลผ่านความสามารถของประเทศของตนเอง และการบังคับใช้ตัวชี้วัดธรรมาภิบาลดังกล่าวผ่านอำนาจทางด้านเศรษฐกิจของตนเอง รวมทั้งการสร้างแรงจูงใจในทางด้านเศรษฐกิจให้ประเทศคู่ค้ามาใช้ตัวชี้วัดด้านธรรมาภิบาลของตนเอง อันได้แก่ การควบคุมผ่านกระบวนการอนุญาโตตุลาการว่าด้วยการลงทุน เป็นต้น

กระบวนการสร้างความหลากหลายในการตรวจสอบการบังคับใช้กฎหมายระหว่างประเทศว่าด้วยธรรมาภิบาลมีข้อจำกัดหลายประการด้วยกัน กล่าวคือ ความพยายามในการกำกับดูแลกฎหมายระหว่างประเทศว่าด้วยธรรมาภิบาลผ่านการทำงานขององค์การสหประชาชาติและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ซึ่งยังมีข้อโต้แย้งที่สำคัญคือการครอบงำของกลุ่มประเทศยุโรป และระเบียบการค้าการลงทุนจากประเทศสหรัฐอเมริกา เป็นต้น ทั้งนี้ มีความพยายามจากกลุ่มประเทศสมาชิกเศรษฐกิจใหม่จำนวนหนึ่งที่พยายามใช้กฎหมายระหว่างประเทศเพื่อเป็นเครื่องต่อรองในสงครามการค้าและการลงทุน เพื่อควบคุมระบบเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นให้ตอบสนองต่อความต้องการทางด้านเศรษฐกิจของกลุ่มประเทศตน แต่อย่างไรก็ตาม สถาบันการเงินระหว่างประเทศเสมือนหนึ่งองค์การระหว่างประเทศที่มีความเข้มแข็งซึ่งพยายามจะสร้างเครื่องมือธรรมาภิบาลเพื่อควบคุมและคัดค้านกับความพยายามในการครอบงำ ถึงแม้สุดท้ายแล้ว สถาบันการเงินระหว่างประเทศเหล่านั้นก็ได้รับการวิพากษ์วิจารณ์และถูกสันนิษฐานว่าเป็นสถาบันระหว่างประเทศที่เสริมอำนาจให้แก่ประเทศที่ร่ำรวย และยังอยู่ภายใต้การครอบงำของกลุ่มประเทศที่พัฒนาแล้วอย่างก้าวกระโดดก็ตาม โดยข้อถกเถียงนี้เองนำมาสู่ความพยายามในการต่อสู้เพื่อสะท้อนให้เห็นถึงความไม่เท่าเทียมกันในระบบเศรษฐกิจและวัฒนธรรมทางเศรษฐกิจโลกอย่างแท้จริง ดังนั้น การพิจารณาการรับรู้การปฏิบัติตามและการบังคับใช้กฎหมายระหว่างประเทศว่าด้วยธรรมาภิบาลจากมุมมองของประเทศโลกที่สามจึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง

³³ Mihaela Papa, BRICS and Politics of Reforming Global Governance: The Case of Investment Arbitration, In Grainne de Burca, Claire Kilpatrick and Joanne Scott (Eds.), *Critical Legal Perspectives on Global Governance : Liber Amicorum David M Trubek*, (London: Hart, 2014), pp. 405-424.

4. กฎหมายระหว่างประเทศว่าด้วยธรรมาภิบาลจากมุมมองของประเทศโลกที่สาม

การศึกษากฎหมายระหว่างประเทศจากมุมมองของประเทศโลกที่สาม นอกจากจะเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการต่อสู้กับกฎหมายระหว่างประเทศที่ถูกครอบงำจากกลุ่มประเทศพัฒนาแล้ว กลุ่มประเทศโลกที่หนึ่ง หรือกลุ่มประเทศยุโรปอเมริกัณมาอย่างยาวนานแล้ว ซึ่งสมาชิกของกลุ่มทฤษฎีกฎหมายระหว่างประเทศจากมุมมองกฎหมายระหว่างประเทศโลกที่สาม เชื่อว่า การต่อสู้ดังกล่าวเพื่อชี้ให้เห็นถึงการบังคับใช้อำนาจอันรุนแรงและการครอบงำแบบทับซ้อนผ่านกระบวนการทำงานของกฎหมายระหว่างประเทศ ดังเช่น งานศึกษาของ Antony Anghie เรื่อง *Imperialism, Sovereignty and the Making of International Law*³⁴ ได้ชี้ให้เห็นถึงการครอบงำกฎหมายระหว่างประเทศในสำนักดั้งเดิมอันเป็นผลผลิตของระบบคิดแบบยุโรปเป็นศูนย์กลางมาอย่างยาวนาน นอกจากนี้ งานศึกษาชิ้นนี้ได้แสดงให้เห็นอีกด้วยว่า ความพยายามในการทำงานของสำนักกฎหมายระหว่างประเทศแบบดั้งเดิมนั้นส่งผลโดยตรงต่อการตีความและการบังคับใช้กฎหมายระหว่างประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในห้วงเวลาของการล่าอาณานิคม (Colonialism) และจักรวรรดินิยม (Imperialism) รวมทั้งการควบคุมของสำนักกฎหมายระหว่างประเทศแบบดั้งเดิมผ่านองค์การสันนิบาตชาติ การกำหนดขอบอำนาจของหน่วยงานต่าง ๆ ในระบบระหว่างประเทศซึ่งส่งผลกระทบโดยตรงต่อวิถีคิดแบบอาณานิคม

การศึกษากฎหมายระหว่างประเทศว่าด้วยธรรมาภิบาลจากมุมมองของประเทศโลกที่สามถือได้ว่าเป็นความท้าทายชนิดใหม่ในทางทฤษฎีที่ได้แสดงให้เห็นรูปแบบ เนื้อหา และองค์ประกอบของระบอบธรรมาภิบาลโลกที่กำลังจะเปลี่ยนแปลงไป ทั้งนี้ การขยายตัวของระบบกฎหมายปกครองโลกที่ไปควบคู่พร้อมกันกับระบอบธรรมาภิบาลโลกนั้น กำลังก่อให้เกิดปัญหามากมายในประเทศที่กำลังพัฒนาและประเทศด้อยพัฒนา เพราะว่าเมื่อกลไกในระดับระหว่างประเทศที่ทำงานและมีบทบาทอย่างมากไปในทุกประเทศ ส่งผลให้เกิดการปฏิบัติตามทั้งเป็นทางการและไม่เป็นทางการ ทั้งนี้ แหล่งที่มาของกฎหมายระหว่างประเทศในรูปแบบดั้งเดิมก็ไม่สามารถใช้งานได้อีกต่อไป³⁵

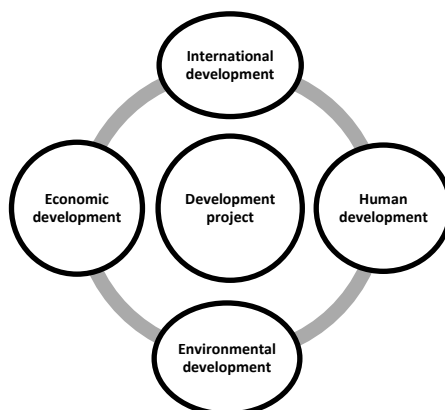
จากการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างกฎหมายระหว่างประเทศกับการพัฒนาจากมุมมองของกฎหมายระหว่างประเทศจากประเทศโลกที่สาม³⁶ พบว่า โครงการพัฒนาทุกขนาดเป็นโครงการที่จะต้องสร้างสมดุลระหว่างการพัฒนามนุษย์ การพัฒนาสิ่งแวดล้อมและการพัฒนาเศรษฐกิจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพัฒนาในระดับระหว่างประเทศ

³⁴ Antony Anghie, *Imperialism, Sovereignty and the Making of International Law*, (Cambridge: Cambridge University Press, 2004).

³⁵ Nico Krisch and Benedict Kingsbury, Op. cit., pp. 1-12.

³⁶ Ruth Buchanan, Luis Eslava, Caitlin Murphy, and Sundhya Pahuja, Making and Remaking the World Anew : International Law and the Development Project, In Ruth Buchanan, Luis Eslava, and Sundhya Pahuja (Eds.), *The Oxford Handbook of International Law and Development*, (Oxford : Oxford University Press, 2023), pp. 1-34.

ภาพที่ 2 โครงการพัฒนาในระดับระหว่างประเทศ

ที่มา: จัดทำโดยผู้เขียน

นอกจากนี้แล้ว งานศึกษาของ Antony Anghie ยังได้ชี้ให้เห็นว่า ธรรมเนียมที่ดีในมุมมองของประเทศโลกที่สามมีเงื่อนไขที่สำคัญ กล่าวคือ ความสัมพันธ์ที่สามารถตรวจสอบได้ระหว่างหลักการสำคัญ ๆ อันได้แก่ ระบบสิทธิมนุษยชน ความเป็นสากล และสถาบันทางการเงินระหว่างประเทศ³⁷

ภาพที่ 3 ความสัมพันธ์ของธรรมเนียมจากมุมมองของประเทศโลกที่สาม

ที่มา: จัดทำโดยผู้เขียน

³⁷ Antony Anghie, Op. cit., pp. 45-272.

ทั้งนี้ จากงานศึกษาของสุนธยา พาหุจาเรื่อง “Decolonising International Law: Development, Economic Growth and the Politics of Universality”³⁸ ได้ชี้ให้เห็นบทบาทของกฎหมายระหว่างประเทศจากมุมมองของประเทศโลกที่สามเพื่อเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการต่อสู้กับการถูกรบอำนาจของกฎหมายระหว่างประเทศกระแสหลัก โดยหน่วยในการศึกษาของพาหุจา อันได้แก่ กระบวนการล่าอาณานิคม (Decolonisation) อำนาจอธิปไตยเหนือทรัพยากรธรรมชาติ (Sovereignty over natural resources) และกระบวนการรื้อฟื้นหลักนิติธรรมระหว่างประเทศ (A rule of international law)

กระบวนการเปลี่ยนแปลงกฎหมายระหว่างประเทศเพื่อรองรับการดำรงอยู่ของการล่าอาณานิคม ตัวอย่างจากการศึกษาได้ชี้ให้เห็นความพยายามในการบังคับใช้กฎหมายระหว่างประเทศเพื่อเอื้อต่อการดำรงอยู่ของผู้มีอำนาจเหนือจากการบังคับใช้กฎหมายระหว่างประเทศ เช่น ประการแรก ความพยายามในการเปลี่ยนแปลงจากกระบวนการปลดปล่อยอาณานิคม (Decolonization) ให้เป็นการเปลี่ยนรูปแบบของการพัฒนารัฐเพื่อนำไปสู่การเป็นรัฐชาติ (Nation states) ประการที่สอง การกล่าวอ้างอำนาจอธิปไตยถาวรเหนือทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมจากรัฐเจ้าอาณานิคมเป็นการคุ้มครองการลงทุนที่รัฐจำเป็นต้องคุ้มครองนักลงทุนชาวต่างชาติ (The protection of foreign investors) และประการสุดท้าย อันได้แก่ ความพยายามในการรื้อฟื้นกฎเกณฑ์ของกฎหมายระหว่างประเทศ (Reestablishment of a rule of international law) มาสู่กระบวนการทำให้หลักนิติธรรมเป็นกฎเกณฑ์สากลเพื่อเป็นยุทธศาสตร์ในการบังคับใช้สิทธิในการพัฒนา เป็นต้น³⁹

จากการศึกษาพบว่า กระบวนการในการต่อสู้เพื่อปลดปล่อยการครอบงำกฎเกณฑ์ตามกฎหมายระหว่างประเทศด้วยหลักการธรรมาภิบาลอันเป็นเครื่องมือที่มีความสำคัญอย่างยิ่งตามกฎหมายระหว่างประเทศ ทั้งนี้ นักสังคมศาสตร์คนสำคัญแสดงให้เห็นถึงรูปแบบของข้อโต้แย้ง การต่อสู้ในเชิงกระบวนการ การนำหลักการว่าด้วยธรรมาภิบาลไปปฏิบัติไว้อย่างชัดเจนในการศึกษาของ Michael Zürn ว่าด้วยเรื่อง A Theory of Global Governance: Authority, Legitimacy and Contestation⁴⁰ ที่ได้อธิบายถึงหลักการขั้นพื้นฐานของธรรมาภิบาลในเรื่องสมบัติร่วมกันของโลก (Global common goods) ความยืดหยุ่นของผู้มีอำนาจในการบังคับใช้หลักการว่าด้วยธรรมาภิบาล การดำรงอยู่ของผู้มีอำนาจในการจัดการระดับโลก (Global public authority) ซึ่งในงานชิ้นดังกล่าวได้เสนอให้มีการพัฒนากลไกทางการเมืองเพื่อรองรับต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นเพื่อให้หลักการเรื่องธรรมาภิบาลสามารถบังคับใช้ได้อย่างยืดหยุ่นมากขึ้น พร้อมทั้งได้เสนอให้มีการให้ความสำคัญกับองค์การที่มีอำนาจเหนือรัฐขึ้น ทั้งนี้ องค์การเหนือรัฐต่าง ๆ มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องเพิ่มมุมมองด้านสิทธิมนุษยชนเข้าไปเพื่อให้กลไกต่าง ๆ สามารถทำงานได้สำหรับตอบสนองต่อความต้องการที่หลากหลายและการตรวจสอบกระบวนการต่าง ๆ ในระบบโลกที่มีมากขึ้น

³⁸ Sundhya Pahuja, *Decolonising International Law : Development, Economic Growth and the Politics of Universality*, (Cambridge : Cambridge University Press, 2011), pp. 1-9.

³⁹ Sundhya Pahuja, *Ibid*, pp. 1-9.

⁴⁰ Michael Zürn, *A Theory of Global Governance : Authority, Legitimacy and Contestation*, (Oxford: Oxford University Press, 2018).

หากพิจารณาร่วมกันระหว่างมุมมองของนักสังคมศาสตร์ ผู้วางรากฐานหลักการเรื่องธรรมาภิบาลอย่าง Michael Zürn ร่วมกับแนวความคิดว่าด้วยกฎหมายระหว่างประเทศจากมุมมองของประเทศโลกที่สาม (Third World Approaches in International Law: TWAIL) จะพบว่า ความพยายามในการสร้างความยืดหยุ่นในทางทฤษฎีกฎหมายระหว่างประเทศที่ไม่ได้ยึดติดอยู่กับประเทศโลกที่หนึ่ง หรือกลุ่มประเทศยุโรปหรืออเมริกาจะช่วยหนุนเสริมการใช้กฎหมายระหว่างประเทศว่าด้วยธรรมาภิบาล เพื่อให้เกิดความหลากหลายในการบังคับใช้และตีความกฎหมายระหว่างประเทศมากขึ้น โดยเฉพาะทำให้การตระหนักรู้และการสร้างจิตสำนึกในกฎหมายระหว่างประเทศว่าด้วยธรรมาภิบาลได้รับการยอมรับในฐานะของกฎหมายระหว่างประเทศเพื่อการตรวจสอบกลไกต่าง ๆ ในระดับระหว่างประเทศมากขึ้น พร้อมทั้งเปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนได้เสียทั้งหมดได้เข้ามาใช้กฎหมายระหว่างประเทศว่าด้วยธรรมาภิบาลเพื่อการตรวจสอบและติดตามการทำงานเพื่อตอบสนองต่อการสร้างความเท่าเทียมกันในระดับโลกมากยิ่งขึ้น

ข้อจำกัดของการศึกษาทั้งนักวิชาการทางด้านสังคมศาสตร์อย่าง Michael Zürn และนักทฤษฎีกฎหมายระหว่างประเทศจากมุมมองของประเทศโลกที่สาม คือ ยังไม่ได้เข้าไปศึกษาถึงกลไกการกระจายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของสถาบันทางการเงินระหว่างประเทศอย่างจริงจัง เพื่อให้เห็นว่ากระบวนการทำงานของสถาบันการเงิน การค้า การลงทุนและสถาบันทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศได้สร้างกฎหมายและกฎเกณฑ์เพื่อครอบงำและควบคุมวัฒนธรรมทางเศรษฐกิจโลกอย่างไร

นอกจากนี้ บทบาทของบรรษัทข้ามชาติที่มีบทบาทมากขึ้น ทั้งในเรื่องการบังคับใช้กฎหมายระหว่างประเทศว่าด้วยธรรมาภิบาล และการพยายามครอบงำวัฒนธรรมทางเศรษฐกิจโลกในอีกทางหนึ่ง เช่น สถาบันทางการเงินเอกชนระหว่างประเทศจำนวนมากที่ผูกขาดการกำหนดกฎเกณฑ์ทางการเงินระหว่างประเทศ พร้อมทั้งบทบาทของบรรษัทเอกชนระหว่างประเทศดังกล่าวยังสามารถสร้างกฎเกณฑ์ที่ขาดการตรวจสอบจากหน่วยงานและกลไกในระดับโลก ซึ่งมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการเพิ่มจำนวนของความถี่และความห่างของช่องว่างของพลเมืองโลกที่มีความร่ำรวยและพลเมืองโลกที่มีความยากจน อันได้รับผลกระทบโดยตรงจากวัฒนธรรมทางเศรษฐกิจโลกและการครอบงำกลไกการตรวจสอบที่สร้างโดยบรรษัทเอกชนระหว่างประเทศเอง

5. บทสรุปและข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาพบว่า กฎหมายระหว่างประเทศว่าด้วยธรรมาภิบาลเป็นเครื่องมือสำคัญที่ได้รับการพัฒนาจากหลากหลายสาขาวิชาร่วมกัน และบทความแสดงให้เห็นกลไกการก่อร่างสร้างทฤษฎีกฎหมายระหว่างประเทศของระบอบธรรมาภิบาลโลก เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการตรวจสอบและติดตามกลไกต่าง ๆ ในระดับระหว่างประเทศ และส่งผลอย่างมีนัยสำคัญต่อการนำหลักการเรื่องธรรมาภิบาลไปปฏิบัติตามเป็นหลักเกณฑ์ภายในของแต่ละประเทศ อย่างไรก็ตาม บทความนี้ได้แสดงให้เห็นการครอบงำและควบคุมกฎหมายระหว่างประเทศว่าด้วยธรรมาภิบาลโลกผ่านกลุ่มประเทศที่เรียกได้ว่าผู้นำทางความคิดและผู้มีอำนาจในทางการเมืองโลกเพื่อใช้ในการควบคุมอำนาจอธิปไตยของชาติอื่น ๆ พร้อมทั้งจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของประเทศอื่น ๆ ผ่านกลไกการลงทุนระหว่างประเทศที่มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องคุ้มครองนักลงทุนชาวต่างชาติ

อย่างไรก็ตาม บทความนี้ได้เสนอเรื่องความยืดหยุ่นในการบังคับใช้กฎหมายระหว่างประเทศว่าด้วยธรรมาภิบาล ผ่านทั้งแนวคิดทางสังคมศาสตร์และกรอบทฤษฎีของกฎหมายระหว่างประเทศจากมุมมองของประเทศโลกที่สาม เพื่อชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการบังคับใช้กฎหมายระหว่างประเทศว่าด้วยธรรมาภิบาล พร้อมทั้งการเพิ่มกลไกทางด้านสิทธิมนุษยชนเข้าไปในกลไกการตรวจสอบในระดับระหว่างประเทศด้วย

ทั้งนี้ ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมสำหรับการศึกษานี้ คือ การบังคับใช้และกลไกการปฏิบัติตามที่มีต่อบริษัทเอกชนข้ามชาติที่ถือได้ว่าเป็นหน่วยในการศึกษาหน่วยใหม่ในทางกฎหมายระหว่างประเทศที่ไม่ได้รับการกำกับดูแล จะยังคงส่งผลโดยตรงต่อการสร้างวัฒนธรรมทางเศรษฐกิจโลกที่ไม่เท่าเทียมกัน ผู้เขียนหวังเป็นอย่างยิ่งว่าการศึกษากลไกการควบคุมบริษัทเอกชนข้ามชาติจะมีความเข้มข้นมากยิ่งขึ้นเพื่อลดช่องว่างความไม่เท่าเทียมกันอย่างน้อยก็ในทางด้านเศรษฐกิจ นอกจากนี้ จะมีการพัฒนากลไกธุรกิจและสิทธิมนุษยชนให้กลายเป็นกฎหมายระหว่างประเทศที่สามารถบังคับใช้ได้อย่างแท้จริงและมีกลไกการตรวจสอบติดตามอันเป็นมาตรฐานสากลอย่างเป็นระบบ

บรรณานุกรม

- Abbott. Kenneth., and Snidal, Duncan. (1998). Hard and Soft Law in International Governance. *International Organization*, 54 (3), 421–456.
- Anghie, Antony. (2004). *Imperialism, Sovereignty and the Making of International Law*. Cambridge : Cambridge University Press.
- Anthony, Gordon, Jean-Bernard Auby, John Morrison, and Tom Zwart (Eds). (2011). *Values in Global Administrative Law*. London : Bloomsbury.
- Benvenisti, Eyal. (2014). *The Law of Global Governance*. Leiden : Brill.
- Buchanan, Ruth, Luis Eslava, Caitlin Murphy, and Sundhya Pahuja. (2023). Making and Remaking the World Anew : International Law and the Development Project. In Ruth Buchanan, Luis Eslava, and Sundhya Pahuja (Eds.), *The Oxford Handbook of International Law and Development*, pp. 1–34. Oxford : Oxford University Press.
- Buthe, Tim, and Walter Mattli. (2011). *The New Global Rulers : The Privatization of Regulation in the World Economy*. Princeton : Princeton University Press.
- Cananea, Giacinto Della. (2025). *Understanding Global Administrative Law*. Leiden : Brill.
- Cassese, Sabino. (2016). *Research Handbook on Global Administrative Law*. Cheltenham : Edward Elgar.
- Cassese, Sabino. (2021). *Advanced Introduction to Administrative Law*. Cheltenham : Edward Elgar.
- Chanda, Nayan. (2008). Runaway Globalization without Governance. *Global Governance*, 14 (2), 119–125.

- Duve, Thomas. (2018). *Global Legal History : Setting Europe in Perspective*. In Pihlajamäki, Dubber, Godfrey (Eds.). *The Oxford Handbook of European Legal History*, pp. 115- 138. Oxford : Oxford University Press.
- Fox, Gregory H. and Brad R. Roth. (2018). The Dual Lives of The Emerging Right to Democratic Governance. *American Journal of International Law Unbound*, 112, 67–72.
- Franck, Thomas M. (1992). The Emerging Right to Democratic Governance. *The American Journal of International Law*, 86 (1), 46–91.
- Franck, Thomas M. (2011). *The Emerging Right to Democratic Governance*. London : Routledge.
- Guihot, Nicolas. (2005). *The Democracy Makers : Human Rights and International Order*. New York : Columbia University Press.
- Hall, Rodney and Thomas Biersteker. (2003). *The Emergence of Private Authority in Global Governance*. Cambridge : Cambridge University Press.
- Husa, Jaakko. (2018). *Advanced Introduction to Law and Globalization*. Cheltenham : Edward Elgar.
- Kingsbury, Benedict, Nico Krisch and Richard B. Steward. (2005). The Emergence of Global Administrative Law. *Law and Contemporary Problems*, 68 (3), 15–61.
- Koskenniemi, Martti and Ville Kari. (2018). A More Elevated Patriotism : The Emergence of International and Comparative Law (Nineteenth Century). In Pihlajamäki, Dubber, Godfrey (Eds.). *The Oxford Handbook of European Legal History*, pp. 974–999. Oxford : Oxford University Press.
- Krisch, Nico and Benedict Kingbury. (2006). Introduction : Global Governance and Global Administrative Law in the International Legal Order. *The European Journal of International Law*, 17 (1), 1-11.
- Lang, Andrew. (2011). *World Trade Law : Re-imagining the Global Economic Order*. Oxford : Oxford University Press.
- Marks, Susan. (2008). What has Become of the Emerging Right to Democratic Governance?. *The European Journal of International Law*, 2 (2), 507–524.
- Marks, Susan. (2001). *The Riddle of All Constitutions : International Law, Democracy and the Critique of Ideology*. Oxford : Oxford University Press.
- Marx, Axel, Maertens, Miet., Swinnen, Johan., and Wouters, Jan. (2012). *Private Standards and Global Governance : Economic, Political and Legal Perspectives*. Cheltenham: Edward Elgar.
- Ostrom, Elinor. (1990). *Governing the Commons : The Evolution of Institutions for Collective Action*. Cambridge : Cambridge University Press.

- Pahuja, Sundhya. (2011). *Decolonising International Law : Development, Economic Growth and the Politics of Universality*. Cambridge : Cambridge University Press.
- Papa, Mihaela. (2014). BRICS and Politics of Reforming Global Governance : The Case of Investment Arbitration. In Grainne de Burca, Claire Kilpatrick and Joanne Scott (Eds.). *Critical Legal Perspectives on Global Governance : Liber Amicorum David M Trube*, pp. 405–424. London : Hart.
- Rosenau, James. (1992). *Governance without Government*. Cambridge : Cambridge University Press.
- Stone, David R. (2000). Imperialism and Sovereignty : The League of Nations’ Drive to Control the Global Arms Trade. *Journal of Contemporary History*, 35 (2), 213–230.
- Teubner, Gunther. (2004). Global Private Regimes : Neo-Spontaneous Law and Dual Constitutional of Autonomous Sectors?. In Karl-Heinz Ladeur (Ed.), *Public Governance in the Age of Globalization*, pp. 71–87. Aldershot : Ashgate.
- United Nations General Assembly. (1966). International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights, Article 1, adopted December 16, 1966, entry into force March 23, 1976, Retrieved April 20, 2025, from https://treaties.un.org/doc/treaties/1976/01/19760103%2009-57%20pm/ch_iv_03.pdf
- United Nations General Assembly. (1986). Declaration on the Right to Development, Resolution 41/128. adopted December 4, 1986. Retrieved April 20, 2025, from <https://www.ohchr.org/sites/default/files/rtd.pdf>
- United Nations General Assembly. (1966). International Covenant on Civil and Political Rights, Article 1, adopted December 16, 1966. entry into force March 23, 1976. Retrieved April 20, 2025, from https://treaties.un.org/doc/treaties/1976/03/19760323%2006-17%20am/ch_iv_04.pdf
- Weiss, Thomas and Roder Wikinson. (2004). Rethinking Global Governance? Complexity, Authority, Power, Change. *International Studies Quarterly*, 58 (1), 207–215.
- Whitman, James Q. (2018). The World Historical Significance of European Legal History. In Pihlajamäki, Dubber, Godfrey (Eds.). *The Oxford Handbook of European Legal History*, pp. 3–20. Oxford : Oxford University Press.
- Zumbansen, Peer. (2012). Governance : An Interdisciplinary Perspective. In David Levi-Faur (Ed). *The Oxford Handbook of Governance*, pp. 83–96. Oxford : Oxford University Press.
- Zürn, Michael. (2018). *A Theory of Global Governance : Authority, Legitimacy and Contestation*. Oxford : Oxford University Press.